
ESTUDIS

La ciutat de Mataró a la fi del segle XVII i inicis del segle XVIII és una ciutat molt dinàmica, amb un important creixement econòmic i demogràfic.

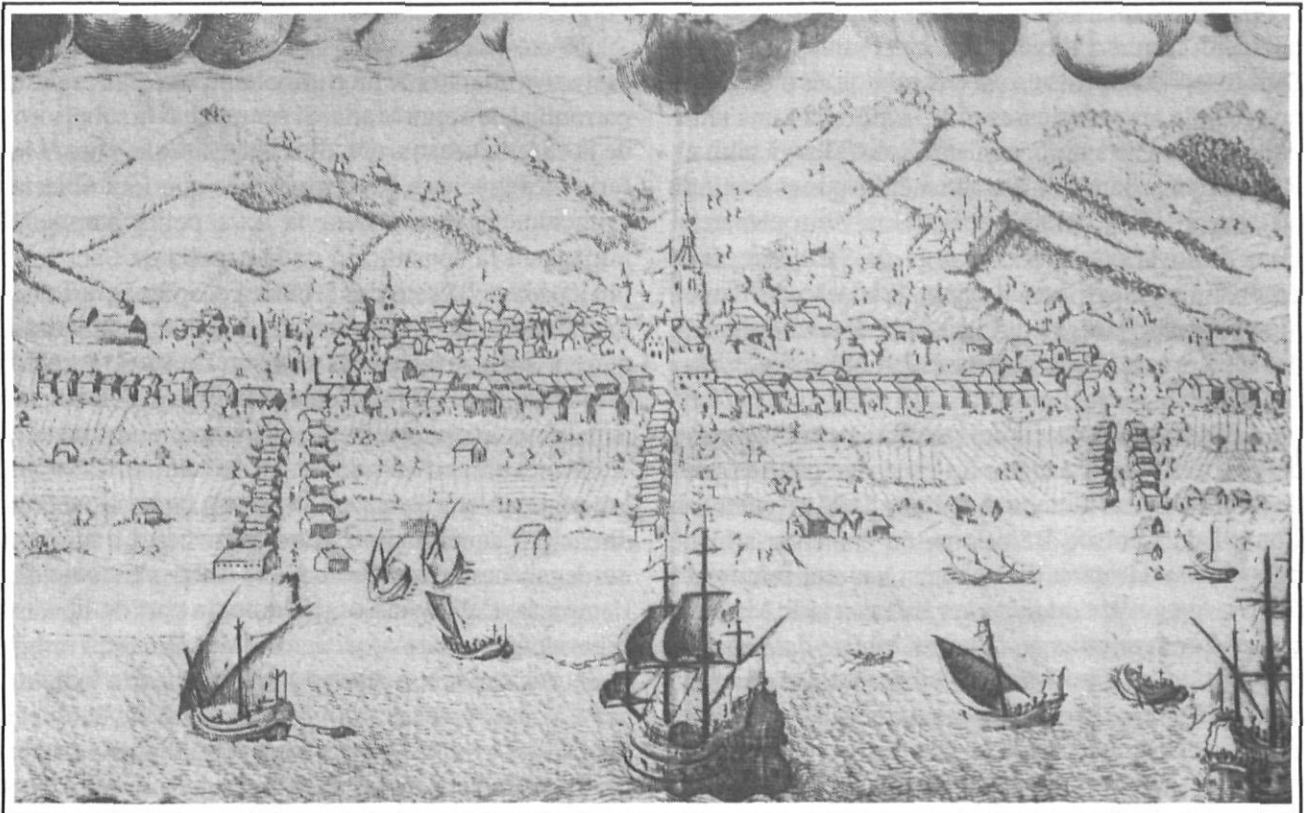
L'historiador Joaquim Llovet explica tot seguit les característiques d'aquella ciutat, que va fer possible la construcció i decoració del Conjunt dels Dolors de Santa Maria.

EL MATARÓ CONTEMPORANI A L'OBRA DE LA CAPELLA DELS DOLORS

MATARÓ A FINALS DEL SEGLE XVII.

Mataró era a finals del segle XVII una de les poblacions capdavanteres del Principat en l'ordre demogràfic. Justament, quasi a la ratlla del segle, un tall o repartiment assenyalà 1.047 famílies a Mataró.

Els cens de Joseph Aparici, de pocs anys després (1708) en computà 1.029 i gràcies a ell podrem enregistrar que la nostra ciutat ocupava aleshores la quarta posició, quant al nombre d'habitants, entre totes les poblacions de Catalunya. Només hi tenia al seu davant Barcelona, Tortosa, Lleida i Vic. A aquest sostre

Panoràmica de Mataró a la fi del segle XVII.

Llinda de la sagristia de Sant Simó.

demogràfic, hi havia arribat al llarg de la dissetena centúria, malgrat uns factors adversos, com la pesta de 1652, la forta mortalitat d'alguns altres anys, les pertorbacions produïdes per la guerra anomenada de «Separació», pel conflicte de les «barretines», o pels diferents brots de guerra amb França. Un semblant desenvolupament es féu ben ostensible al llarg del darrer decenni del segle.

Paral·lelament a aquest augment demogràfic, també es produí un engrandiment de la caseria de la vila. Tots sabem que a finals del segle XVI els carrers de Mataró eren encerclats dins la muralla, excepte a la seva part baixa, al Pou d'Avall i al Camí Ral, que havien crescut extramurs. Doncs bé, a últims del segle XVII veurem la caseria estesa pels camins d'accés a la població: carrers d'Argentona, Sant Francesc d'Assís, Sant Josep, convertits en carrers mixtos, és a dir, amb una part de les seves cases dins la muralla i una altra part, a fora. Ultra això, el Camí Ral s'allargà amb el Ravalet per la banda de llevant, mentre que es bastiren els carrers de Sant Antoni i de Sant Joan entre el mateix Camí Ral i la platja, així com el de Sant Pere. Poc després s'hi afegiria el de Sant Francesc de Paula, mentre que al nord, s'edificava el petit nucli de cases del Massevà, aïllat de la resta de la població.

El desenvolupament del caseriu mataroní, sobretot dels carrers donant a mar, no s'escapava pas a la gent de l'època. En un memorial de l'any 1684 presentat al Consell de Cent de Barcelona, en comentar-s'hi la puixança mataronina d'aleshores, veurem referir-hi: *És tant lo que han adquirit los habitants [de Mataró] que es forçós ampliar-se de casas, que de després sen han fabricadas fins la marina, essent axí que dins deu anys tindrà tant siti com la presente ciutat.* Sens dubte era una exageració, però si més no, resulta un bon exemple de com ho veia el desenvolupament demogràfic i urbà del Mataró siscentista.

Dins la caseria mataronina, s'hi comptaven alguns edificis singulars com era el convent dels carmelites, iniciat als finals del segle anterior. Un altre casal conventual era el de les carmelitanes (1685) al peu del camí de Cabrera, tocant la vila. En canvi, els caputxins ocuparen, primer, l'antiga capella de la Mare de Déu de l'Esperança als afores de Mataró, a prop de la qual aixecaren després el seu convent (1620). En l'ordre civil, remarcarem la reforma de l'hospital de Santa Magdalena i Casa de la Vila, a la Riera, l'any 1635, sota plans de Jaume Vendrell, mestre de cases, que el convertí en un casal molt escaient per a la seva funció de seu del consell mataroní, tot conservant la capella adossada de Santa Magdalena.

Però d'entre totes aquestes edificacions, en destacava una altra de prou important com era l'església parroquial de Santa Maria. Si sempre havia sobresortit de la caseria urbana, ara, dins aquest segle, encara ho faria més gràcies a les reformes de què fóra objecte. Primerament esmentarem la seva petita ampliació mitjançant la construcció de la capella de Sant Joan (1619) i la del Santíssim (1621), i després la nova del Sagrament (1668) (actual capella de les Santes), aquesta darrera segons traça de fra Josep de la Concepció, carmelita. Però el desig dels mataronins de comptar amb un temple espaiós els portà a emprendre a l'any 1675 unes obres d'engrandiment del temple, l'abast de les quals no ens és encara prou ben conegut, sota la direcció d'aquell mateix frare carmelita. La reforma no degué bastar, perquè a l'any 1685 s'escometé a l'empresa d'allargar l'església per la part de llevant, segons projecte de l'arquitecte milanès Ercole Torrelli, aleshores resident a Barcelona, que donaria la pauta per a l'acabament definitiu del temple. Remarcuem també que a l'any 1690 es construïa el retaule barroc del Roser, que encara avui es conserva. És dins d'aquest context d'obres d'ampliació del temple de Santa Maria,

Retable del Roser (1690).

que hom aixecaria la capella de la Mare de Déu dels Dolors, dins d'una nova manifestació de pietat religiosa. L'any 1698 tindria lloc, com ja se sap, la benedicció de la seva primera pedra.

* * *

Tot aquell espectacular creixement mataroní en l'ordre demogràfic i urbà a què ens hem referit abans, era la conseqüència d'una sèrie de factors favorables que es donaven en el camp de l'economia local, travessant a finals del segle XVII uns moments feliços. D'una banda, tenim la producció vinícola i la seva exportació a fora del regne. Aquest rengló que havia estat una constant al llarg de la història de la nostra població, s'accentuà en aquesta nova etapa. A les corts de 1626-1632 ja veurem que es donen instruccions al síndic de Mataró que hi havia de participar, en el sentit de demanar permís per treure mil bótes de vi a l'any. El consell de la vila tingué sempre la preocupació de defensar l'exportació del vi, ensems que treballà per aconseguir la prohibició d'introduir-ne de fora. Així, interdicta el 1690 l'entrada de vi a Cadis, Mataró

s'adreçà a la Diputació del General perquè fes possible d'obtenir *la llibertat y permís per a portar y vendre vi a aquella ciutat y en tots los Regnes de Espanya*. I això no fou l'única vegada que ho demanaria, cosa que demostra l'interès dels mataronins en aquesta classe de comerç.

Un altre factor important del creixement del Mataró dels finals del segle XVII va ésser l'arrelament a la població d'artesans de tota mena d'oficis procedents de Barcelona, estimulats per la poca fiscalitat que existia a la nostra vila. En una memòria presentada al Consell de Cent de Barcelona l'any 1684, s'hi explica, per exemple, que havien emigrat cap a Mataró *moltes families enteras de tot gènere de oficials per lo molt comers hi ha en aquella vila, que és cert que lo que se multiplica allà se disminuirà en esta Ciutat*. Altres memòries presentades al mateix consell són igualment il·lustratives, al respecte. Els retorcedors de seda asseguren que havia passat *tot lo negoci y commers del dit ofici a la vila de Mataró per rahó de que en aquella no se exigessen los drets que en la present ciutat*. Els daguers, igualment, i encara exposen que hi havia a Mataró 14 molins d'esmolador quan pocs anys amb prou feines si n'hi havia un. Remarquem que Pierre Vilar no creu en l'excessiva fiscalitat barcelonina com a explicació de la tendència a la descentralització econòmica del Principat, sinó que cal comptar també amb un augment demogràfic i una mà d'obra a les comarques i a l'acumulació a elles de beneficis agrícoles. Aquestes condicions es donaven, doncs, a bastament a Mataró.

Però el factor potser més important del desenvolupament mataroní a l'època, fou el tràfic i el mercadeig marítims. Aquest era el motor que impulsava bona part de les activitats econòmiques locals, atès el ventall de possibilitats que obria. Primerament, s'hi comptava l'empresa marítima, és a dir, la construcció i armament de barques, per dedicar-les al transport i al comerç; després, hi havia l'especulació en el ram de les assegurances marítimes i en el dels canvis o préstecs sobre embarcacions (buc i armeigs) o sobre mercaderies. Molta gent apostava, bé subscriuint parts de barca, o bé prenent al seu càrrec porcions d'assegurances o de canvis. I a semblant activitat no tan sols hi trobarem els professionals del comerç, sinó també altres persones d'ofici manyà, argenter, notari, pagès que no s'estaven d'arriscar-se per a obtenir un profitós rendiment de llurs capitals o estalvis.

Les barques mataronines no tan sols feien el transport costaner del Principat i València, sinó que les

trobarem fent l'antic recorregut pel Mediterrani occidental: Catalunya, litoral de Marsella, golf de Gènova, Sardenya, Sicília, costes de Barbària, les Balears, àdhuc s'estenien cap a Cadis i Lisboa al servei no tan sols dels interessos comercials catalans sinó de la resta de la façana hispànica del Mediterrani. Amb aquestes barques es feia l'exportació de vins, aiguardents i pinyó, i s'importava productes colonials, com sucres i tabacs procedents de Cadis i Lisboa, i grans, llana, cuirs, lleguminoses, provinents de Gènova, Marsella i ports nord-africans principalment.

Però no tot era fàcil als afers marítics, i a les contrarietats naturals que comportava la navegació s'hi sumava aleshores el flagell de la pirateria nord-africana. Això féu fundar a Santa Maria una confraria, a l'any 1669, per a poder rescatar els possibles captius, amb un radi d'acció que abraçava pràcticament el Maresme. Ultra això, no acontentant-se amb aquesta mesura passiva, les confraries de Sant Elm de mariners i Sant Pere de pescadors, posaren a la pràctica l'any 1696 la construcció d'una fragata a Mataró mateix, per a la defensa de la costa i enfrontar-se amb els corsaris amb les mateixes armes. Segons Feliu de la Penya aquesta fragata aconseguí a l'any següent capturar una embarcació de moros i alliberar alguns pescadors que s'emportaven captius cap a Alger.

MATARÓ, CIUTAT.

Aquest era l'auge de Mataró a finals del segle XVII, quan es fundà la confraria de la Mare de Déu dels Dolors. Però la progressió de la vila no acabà amb el traspàs del segle, sinó que ben aviat (1702) arribaria al seu zenit en aconseguir de Felip V el títol de ciutat, que era una de les coses que més freturava de posseir des de feia anys. Gràcies a la gestió dels síndics mataronins i molt especialment al donatiu que es féu al rei de 2.500 dobles d'or, Mataró va fer-se amb aquell títol que entre altres coses li conferia la facultat de crear mercaders i de nomenar corredors d'orella, molt necessaris per al tràfic mercantil; igualment se li concedia el permís per construir un port que era una eina no menys indispensable per a l'activitat marítima que es duia a terme a la seva platja. L'agressivitat de Mataró es posa també de manifest a les corts celebrades a Barcelona, sota Felip V, al mateix 1702, en oposar-se d'una manera rotunda a la concessió de port franc a Barcelona, perquè entenia que aquest avantatge no havia d'ésser patrimoni d'una sola població, sinó que tothom hi tenia els mateixos drets.

EL TESTIMONIATGE DE JOSEPH APARICI.

Un bon testimoni del desenvolupament i de la preponderància mataronina a l'acabament del segle XVII i principis del següent, és sens dubte, el paràgraf que dedica a Mataró Joseph Aparici en la seva coneguda descripció del Principat de l'any 1708.

Yo he vist Mataró, una vila molt ordinària y reduhida, llevà los drets; de mon recort donarene tots a negociar per la mar, fins las donas arriscavan sos cabalets de puntas y sedas, encomanantlos als Patrons que eran sos parents y estos los tracavan ab altres mercaderias de que feyan ellas molts arbitrets per sas casas y familias; los hòmens se han fet richs, ab 40 anys; si an fet moltas casas opulents; lo comú és estat sempre pobre per raó dels poch vectigals, que sempre an tingut la mira a la utilitat y benefici del Comers. Ya se és feta Ciutat y està en positura que té doblada població del que tenia y la gent acomodada. Los negociants de gros cabal han ajudat, y amparat als oficials de tots estaments, fent los treballar de sos oficis, comprantlos las mercaderias, que enviavan fora Regne. Quan lo Comú tenia una precisió de haver menester diners, los hòmens de negoci lo anticipaven; las Administracions de provisió de pa y carn tot corria per mà de ells, alternantse lo treball un any per altre, servint sens salari, o molt poch; lo pobre estava assistit, pues trobava pa y feyna; havias mudat lo carruatge de Catalunya que venia a Barcelona; tot anava a Mataró, que y trobaven a comprar y a vendre lo que havian menester y sempre guañavan lo vectigal del dret de Barcelona de què allà eran libres. Ya los mercaders de Barcelona ho havian comprès, y perçó tenia cada un un factor a Mataró, y feya anar allà part de sas mercaderias, perquè a Barcelona sols sen venian per lo consum de la Ciutat, y poch a poch sen va a Mataró lo negoci de Barcelona...

Tanmateix, aquesta pàgina d'Aparici no té desperdici, i és una clara mostra de com hom veia el desenvolupament de Mataró a la seva època.

LA GUERRA DE SUCCESSION.

Una sèrie de circumstàncies vingueren a fer perillar momentàniament totes aquestes prerrogatives

Retrat de l'Arxiduc Carles d'Àustria.

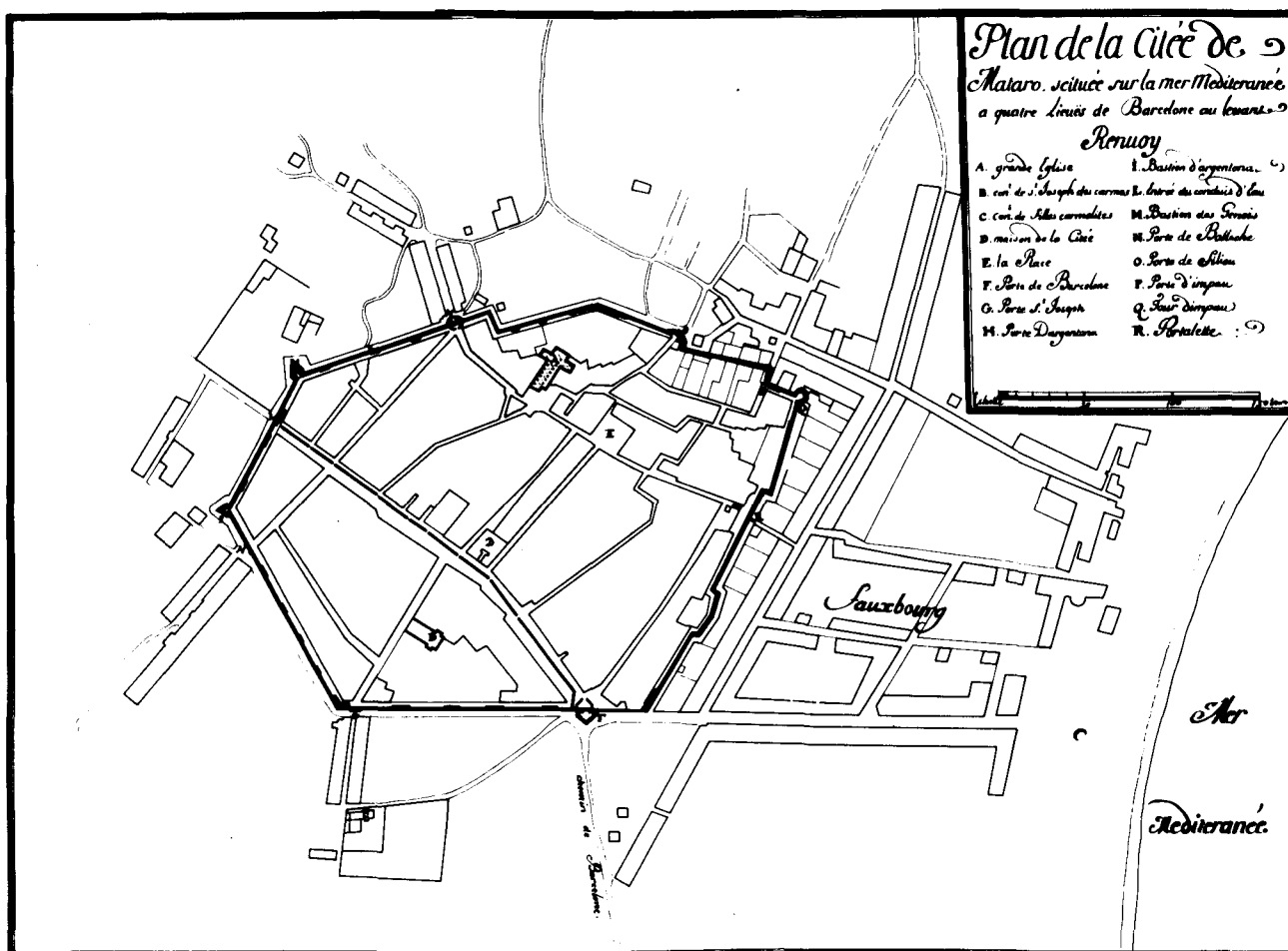
Retrat de Felip V.

mataronines i la seva progressió empresa a últims del segle XVII. L'any 1705 l'arxiduc Carles d'Àustria amb el nom de Carles III d'Espanya, arribava a Catalunya amb el propòsit d'emprendre des d'ací la conquesta del tron espanyol que havia reivindicat. Li prestaven suport les potències de la Gran Aliança de la Haia que no havien acceptat les disposicions testamentàries de Carles II de cedir la seva corona a Felip d'Anjou (Felip V d'Espanya).

L'oportunisme mataroní sabé portar l'aigua al seu molí, i així Mataró fou la primera ciutat a prestar l'obediència al' arxiduc quan es presentà amb l'armada anglo-holandesa davant la costa barcelonina. Això li valgué, a Mataró, un altre títol de ciutat semblant al que li havia concedit Felip V uns anys abans, és a dir, que no perdia res amb el canvi. A les corts celebrades a Barcelona els anys 1705-1706, aquesta vegada sota l'arxiduc, Mataró aixecà també la seva protesta contra la concessió de port franc a Barcelona que novament s'havia portat a discutir. La rivalitat entre Barcelona i Mataró es feia, doncs, ben patent a l'època, en aquest camp del comerç marítim.

Durant el conflicte de Successió a la Corona espanyola, molts mataronins van militar al costat de l'arxiduc. L'any 1705 ho feren coadjuvant a la conquesta de Barcelona, dins de les seves modestes possibilitats, i a l'any següent quan els exèrcits borbònics intentaren posar setge a la ciutat comtal. També s'enregistraren a la nostra ciutat unes jornades d'exaltació austròfila, quan Elisabet Cristina de Brunswick, l'esposa de l'arxiduc, desembarcà a l'any 1708 a Mataró, per a sojornar-hi uns dies, de pas per a Barcelona. En aquesta ocasió se celebraren a la ciutat molts festeigs, i precisament en acomiadar-se de la reina, Mataró li encarregà que fes de mitjancera, prop del seu espòs, d'un plec on demanaven, entre altres coses, tenir un lloc als vaixells que a les darreres corts havien estat concedits per a comerciar directament des de Barcelona amb el Nou Món; també suplicaven permís per a posseir universitat literària. Aquests eren els desigs principals dels mataronins de l'època.

Lamentablement, pocs anys després, la sort de les armes s'havia de girar d'esquena a l'arxiduc. Ultra això, amb la mort del seu germà, l'emperador Josep, la política internacional féu un viratge rodó, i les potències

Mataró a principis del segle XVIII.

de la Gran Aliança de la Haia s'anaren desentenent del *cas dels catalans*. No els convenia un emperador que sumés la corona d'Espanya a l'hegemonia de l'Imperi. L'any 1713 les tropes imperials evacuaren Catalunya, cosa que permeté l'exèrcit de les Dues Corones borbòniques de posar setge a Barcelona, fins a la seva rendició en la memorable data de l'11 de setembre de l'any següent, i amb ella tot el Principat.

LA NOVA ORDENACIÓ BORBÒNICA.

Pel juliol de 1713 Mataró passà forçosament, altra vegada, a l'obediència de Felip V. En l'aspecte polític ja coneixem prou bé els efectes del famós decret de Nova Planta, amb el qual el primer Borbó abolí sense contemplacions el règim tradicional de govern de Catalunya, ensems amb el de totes les poblacions del Principat. L'administració local aniria en endavant a càrrec d'un ajuntament de regidors, nomenats des de la cúpula de la governació estatal. A Mataró, aquest ajuntament quedà sota la presidència d'un corregidor, pel fet que la nostra població fou nomenada cap de

Corregiment dins del nou sistema de demarcacions amb què fou dividida Catalunya. Com altres llocs, Mataró va patir també els efectes dels allotjaments militars, la imposició de fortes contribucions, cosa que culminaria amb la introducció del reial cadastre, que gravà com no s'havia fet abans la propietat de béns immobles, el treball personal i els rendiments del comerç. Un impost certament oneros, en principi.

De l'etapa subsegüent a la guerra de successió, no en tenim pas massa dades. No hi ha dubte que el desenvolupament urbà i demogràfic continuà a Mataró, perquè el 1748 ja es comptarien a la ciutat estricta 1.341 cases enfront les 1.062 del cadastre de 1716. Una bona font de riquesa continuaria essent la collita del vi, que el mateix cadastre quantifica en 5.672 cargues l'any.

També el cadastre ens permet de conèixer amb més detall quina era la població activa a la ciutat. Així veurem que el sector que més sobresurt és el dels artesans i oficis, amb els rams del vestir: sastres, sabaters, espardenyers, i també el del ferro, ferrers i

daguers, així com el de la fusta, fusters, boters, serradors. Un altre sector nombrós era el del mar, pescadors i mariners, mestres d'aixa i calafats. A les indústries diverses, hi podem esmentar els corders, ollers, assaonadors; en canvi, el tèxtil no hi era pas ben representat, s'hi comptava només algun passamaner, velluter, veler, calceter. El camp, com és natural, aplegava els pagesos i hortolans i treballadors de la terra. Els botiguers i mercaders i negociants integraven la branca del comerç, amb els corredors d'orella. No hi mancaven tampoc altres oficis bàsics, els de la construcció, mestres de cases, rajolers, o els del transport, com traginers. A les professions liberals, s'hi trobaven notaris, apotecaris, metges, entre els principals. A part, cal esmentar, també, la noblesa urbana, burgesos i ciutadans honrats i cavallers, ultra els homes de lleig i l'estament eclesiàstic. Tots plegats conformaven la societat mataronina de l'època.

De l'aspecte econòmic posseïm algunes dades prou significatives, encara que fragmentàries. L'any 1723, per exemple, Mataró va haver d'aixecar la seva veu en nom dels patrons que feien el tràfic de vi a Cadis, per exigir la llibertat de portar-ne a aquell port gadità, en uns moments que els havia estat negada. Uns anys després, el 1739, Mataró era considerat encara com el segon port principal del Principat. L'activitat del comerç marítim prosseguia, en part, orientada cap al port de Cadis, que era una etapa indispensable per a abastar els mercats americans a través dels carregadors andalusos.

De fet, aquest període de la postguerra i temps subsegüents que es correspon amb els anys que Antoni Viladomat treballà en les pintures de les teles dels Dolors, no ens és pas massa ben conegut. Pensem, però, que degueren ésser uns anys d'acumulació de guanys assolits amb el comerç i l'exportació vinícola i l'activitat dels artesans del ferro, de la fusta i els teixits a la ciutat. Un període preparatori, en una paraula, de l'*arrencada* que prendria la nostra població poc després i que tant caracteritzaria el Mataró de la segona meitat de la mateixa centúria, quan s'hi desenvoluparia la producció de teixits de seda i de cotó, la fabricació d'indianes, la construcció naviliera, i es produiria la dispersió de la seva marineria a totes les mars, singularment en la navegació a Amèrica.

Joaquim Llovet

BIBLIOGRAFIA.

COSTA i OLLER, Francesc. *Mataró al segle XVIII* (Mataró 1988).

LLOVET, Joaquim. *Mataró 1680-1719. El pas de vila a ciutat i a cap de corregiment* (Mataró 1966).

MOLAS i RIBALTA, Pere. *Societat i poder polític a Mataró. 1718-1808* (Mataró 1973).